

**TRT TÜRK HALK MÜZİĞİ REPERTUVARINA KAYITLI
GİRESUN TÜRKÜLERİNİN MAKAM VE USUL ÖZELLİKLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**REVIEWING OF THE MAKAM AND RHYTHM OF GİRESUN
FOLK SONGS REGISTERED TO THE TRT TURKISH FOLK
MUSIC REPERTOIRE**

Murat KARABULUT¹

Batuhan TÜFEKÇİ²

Özet

Karadeniz bölgesinde yer alan Giresun ili, bölgede bulunan diğer illerin birçoğuna göre sayıca daha fazla türküye sahiptir. Giresun ilinin tarihi ve kültürel yapısı incelendiğinde karşılaşılan kültürel zenginlik türkülerine de yansımıştır. Bu araştırmada TRT Türk Halk Müziği repertuvarına kayıtlı Giresun türkülerinin, makam ve usul özellikleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma nitel bir araştırmadır. Verilerin elde edilmesi aşamasında, TRT THM repertuvarındaki Giresun türküleri belgesel tarama tekniği ile tespit edilmiştir. Türküler makam ve usul özellikleri açısından incelenirken içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda 64 Giresun türküsünün makam ve usul dağılımları tablolar halinde gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Eğitimi, Makam, Usul, Türk Halk Müziği, Giresun.

Abstract

Giresun province located in the Black Sea region has more folk songs compare to many other provinces in the region. Cultural wealth when the historical and cultural structure of the city of Giresun is examined, reflects on its folk songs. The aim of the research is to examine makam and rhythm of Giresun folk songs which are in the repertoire of TRT Turkish Folk Music. This research is qualitative research. The data has been obtained by documentry screening of Giresun folk songs within TRT THM repertoire. Content analysis method has been used during examination of Giresun folk songs makam and rhythm. At the end of this research 64 Giresun folk songs have been shown on tables according to their makam and rhythm.

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Müzik Eğitimi, karabulut@gazi.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Müzik Eğitimi, batuhan_tuf@hotmail.com

Murat KARABULUT ve Batuhan TÜFEKÇİ

TRT Türk Halk Müziği Repertuarına Kayıtlı Giresun Türkülerinin Makam ve Usul Özellikleri Açısından İncelenmesi

Reviewing Of The Makam And Rhythm Of Giresun Folk Songs Registered To The Trt Turkish Folk Music Repertoire

Key words: Music Education, Makam, Rhythm, Turkish Folk Music, Giresun.

GİRİŞ

Karadeniz Coğrafyası

Bölge, batıda Sakarya Nehri'nin doğusu, doğuda Gürcistan sınırı arasında yer almaktadır. Ülkemiz bölgeleri arasında 146.178 km² alanıyla yüzölçümü büyüklüğü bakımından 3. sırada yer almaktadır. Doğu Karadeniz kesimi engebeli ve yüksek dağlık alanlardan oluşmaktadır.

Şekil 1: Karadeniz Bölgesi Haritası

Türkiye'nin kuzeyinde yer alan Karadeniz bölgesi sanayisi, madenleri, turizmi, tarım ve hayvancılığı ile ülkemiz için önemli bir konumdadır.

Su kaynaklarının fazla, yer şekillerinin engebeli ve tarım alanlarının dar ve dağınık olması kırsal alanda dağınık yerleşmeye neden olmuştur.

Karadeniz Tarihi

Karadeniz bölgesindeki yerleşimin araştırmacı tarihçiler tarafından yaklaşık 3000 ile 4000 yıla dayandığı tahmin edilmektedir. Bu bölgede coğrafi yapıdan dolayı büyük medeniyetler kurulma imkânı olmamış; topluluklar dağınık yerleşim ile varlıklarını sürdürmüşlerdir.

1200'lü yıllarda Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde olan Karadeniz bölgesi, 1204 yılında yapılan Dördüncü Haçlı Seferi sebebi ile yaşanan anlaşmazlıklar sonucu aynı yıl içerisinde Trabzon İmparatorluğu olarak Roma İmparatorluğu'ndan ayrıldı. 1260 yılında Roma İmparatorluğu asilleri tarafından düzen tekrar sağlandı ve imparatorluk hâkimiyeti ele geçirildi. Roma İmparatorluğu hâkimiyetini yeniden sağladığı zaman, kendinden kopan bu devleti ticari ve ekonomik alanda destekledi. Trabzon

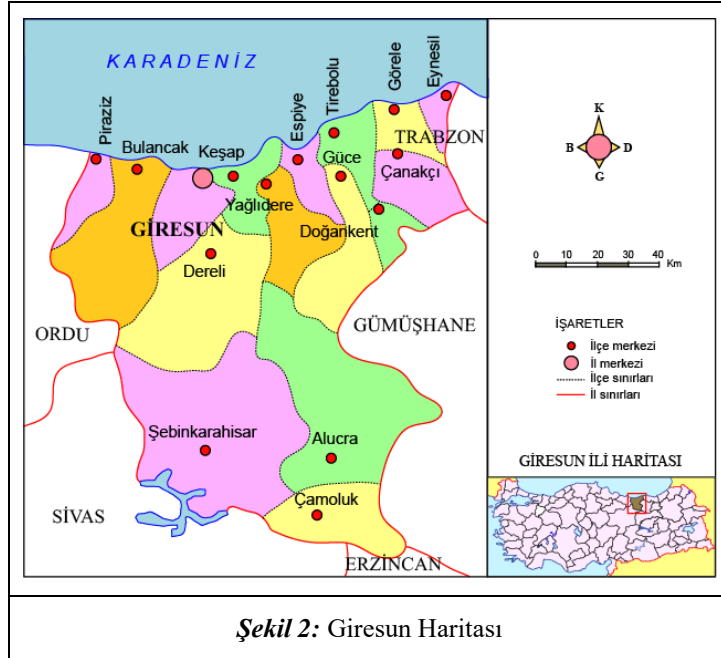
İmparatorluğu, deniz yolu üzerinden getirilen ticari malların yakın şehirlere ulaştırıldığı bir liman şehri olmaya başladı.

1453 yılında İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethetmesi ile Trabzon İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'ndan sağladığı desteğini kaybetti. Son olarak 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğu için önemli liman şehirleri konumuna geldi. Trabzon İmparatorluğu'nun yıkılması ile Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine giren Karadeniz bölgesi önem kazandı ve hızlı bir şekilde göç almaya başladı. Bölge kıyıları önemli ticaret ve yerleşim yeri haline geldi.

Karadeniz bölgesi demografik yapısı tarihi incelendiğinde aldığı göçlerinde sebebi ile çok çeşitli topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Trabzon İmparatorluğu'ndan kalan Hristiyan Rumlar, göç ile bölgeye gelen Kafkaslar, Gürcüler, Lazlar, Tatarlar ve Türk boylarından Peçenekler, Çepniler, Kıpçaklar, Uzlar gibi topluluklar Karadeniz bölgesini beraberlerinde getirdikleri kültürel değerleri ile süslemiş ve zenginleştirmiştir. Karadeniz müziği incelendiğinde Türk boylarının getirdiği kültürün etkin olduğu görülmektedir. Türk müziğinin en eski yaylı çalgılarından olan kemençe, Karadeniz halk müziğinin temel unsuru konumundadır.

Giresun

Giresun, Doğu Karadeniz bölgesinin kıyılarında, Trabzon'un batısı ve Ordu'nun doğusu arasında yer almaktadır.

Şekil 2: Giresun Haritası

Murat KARABULUT ve Batuhan TÜFEKÇİ
TRT Türk Halk Müziği Repertuarına Kayıtlı Giresun Türkülerinin Makam ve Usul Özellikleri
Açısından İncelenmesi
Reviewing Of The Makam And Rhythm Of Giresun Folk Songs Registered To The Trt Turkish Folk
Music Repertoire

Giresun da diğer Doğu Karadeniz şehirleri gibi 1300 yıl boyunca Roma İmparatorluğu tarafından yönetilmiştir. 1397 yılında Süleyman Bey tarafından fethedilmiş ve o zamandan beri işgal görmemiştir. Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon İmparatorluğu'nu 1461 yılında fethetmesi ile şehir Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçmiştir. Tarih öncesi dönemden bu zamana kadar çeşitli topluluklara ev sahipliği yapan Giresun, Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti ile birlikte aldığı göçler ile zengin bir kültüre sahip olmuştur.

Karadeniz Bölgesinin halk oyunları ve müziği, bazı ayrıntı farklılıkları dışında genelde birbirine benzerler. Bölge halkı, kıyısında yaşadığı deniz gibi hareketli ve coşkundur. Oyun ve türkeleri de kendilerine uygundur. Giresun oyunları içinde en önemlisi Giresun Karşılması ve horondur. Horonu erkekler bölgenin meşhur çalgısı kemençe veya davul-zurna eşliğinde oynarlar. Kadınlar ise def, zurna, ud ve saz eşliğinde oynarlar. Horonun düz horon, sık saray, dik horon ve karşılamanın tüfekli çandır karşılması, bel kırması, sallama gibi müziğin ritmine göre değişen çeşitleri vardır (Giresun Valiliği, t.y).

Türk Halk Müziği

Türk halk müziği, çağlar boyu süre gelen Türk halkının, oluşumunda sanat endişesi taşımayıp yalnızca duygu, düşünce ve yaşantılarını ortaya koyduğu, geleneklerinin devamlılığını sağladığı, zaman içerisinde uğradığı değişiklikler sonucu anonim olmuş bir müzik türüdür.

Türk halk müziği yeryüzünde ne kadar doğal ve sosyal olay varsa, onları konusu içine almıştır. İnsan- insan, insan-tabiat, insan-diğer canlılarla ilişkileri, özellikle sözlü müzikte enine boyuna işlenmiştir. Estetik yönünden bir elemi, bir sevinci ifade eden ve çeşitli olayları canlandıran ezgilerin en ince örneklerini halk müziğinde bulmak mümkündür. Aşk, sevda türkeleri, oyun havaları, esnaf türkeleri, zanaat havaları, sosyal olayları işleyenler, kahramanlık türkeleri, serhat türkeleri, çiftçilikle ilgili; ekin, harman türkeleri, sohbet havaları, maniler, koşmalar, hoyratlar, düğün havaları, kına havaları, gelin güvey türkeleri, yiğitlemeler, koçaklamalar, destanlar, öğütler, ağıtlar, övgüler, taşlamalar, beddualar, ninniler, iş ve meslek türkeleri, askerlik ve seferberlik türkeleri, güldürücü türkeler, imece türkeleri vb. konularda halk müziği çok geniş bir repertuara sahiptir (Emnalar, 1998, s. 28).

Makam

Dizide veya lâhinde seslerin durakla ve güçlü ile münasebetlerinden doğan hususiyete makam denilir. Şu halde makam, bir durakla bir güçlünün etrafında bunlara bağlı olarak toplanmış seslerin umumî durumudur (Arel, 1968, s. 14).

Makamları oluşturan en önemli kavramlar; karar (durak), güçlü, donanım, dizi, yeden ve seyirdir.

Sözer (1986, s. 469)'e göre Türk müziği makamlarının üç ortak yanı vardır. Bunlar; her makamın dizisinin eşit olmayan perdeler sisteminden alınma seslerden oluşması; Batı müziğinde güçlünün beşinci derece olduğu halde, Türk müziğinde genellikle üçüncü, bazen de dördüncü derece olması; her makamın zemin, meyan ve karar diye adlandırılan üç bölümden oluşması ve makamların inici, çıkıcı, bazen de hem inici hem çıkıcı olmasıdır.

Türk müziğinde, basit, şed (göçürülmüş) ve mürekkebe (bileşik) makamlar olmak üzere üç makam türü bulunmaktadır.

Basit makamlar:

Bir makamın basit makam sayılabilmesi için aşağıdaki şartlara uyması gerekmektedir;

- a) Bir dörtlü ile beşliden veya bir beşli ile bir dörtlüden meydana gelmiş bir dizisi olmalı,
- b) Dörtlü ve beşliler tam dörtlü ve tam beşli olmalı (Çargâh, Buselik, Kürdi, Rast, Uşşak, Hicaz),
- c) Güçlü perdeleri dörtlü ile beşlinin veya beşli ile dörtlünün ek yerinde olmalı,
- d) Sekiz sesli bir dizisi olmalı ve bu dizi makamın bütün özelliklerini taşımalı (Özkan, 2017, s.116).

Türk müziğinde 13 basit makam vardır. Bunlar;

- 1) Çargâh makamı
- 2) Buselik makamı
- 3) Rast makamı
- 4) Uşşak makamı
- 5) Hicaz makamı
- 6) Uzzal makamı
- 7) Hümayun makamı
- 8) Zirgüleli Hicaz makamı
- 9) Neva makamı
- 10) Hüseyini makamı
- 11) Karcığar makamı
- 12) Basit Suzinak makamı
- 13) Kürdi makamı'dır.

Şed (göçürülmüş) makamlar:

Şed makamlar, basit makamların, ses yapılarını bozmadan bir başka perde üzerine aktarılmaıyla oluşur (Sözer, 1986, s. 469). Çargâh, Buselik,

Murat KARABULUT ve Batuhan TÜFEKÇİ
TRT Türk Halk Müziği Repertuarına Kayıtlı Giresun Türkülerinin Makam ve Usul Özellikleri
Açısından İncelenmesi
Reviewing Of The Makam And Rhythm Of Giresun Folk Songs Registered To The Trt Turkish Folk
Music Repertoire

Kürdi, Zirgüleli Hicaz, Neveser ve Segâh makamları başka perdelere aktarılarak şed makamlar elde edilmiştir.

Mürekkeb (bileşik) makamlar:

Değişik çeşni ve dizilerin birbirine geçkisinden ve bu geçkilerin özel kalıplar halinde tespitinden, yani bir kişilik kazanıp makam olarak kabul edilmesinden mürekkeb (bileşik) makamlar doğmuştur. Yapılış ve dizileri genellikle basit makamların kurallarına uymayan makamlardır (Özkan, 2017, s. 291).

Usul

Usul, musikinin temel direklerinden biridir. Özellikle Türk musikisinin metrik sistemi, tarih boyunca pek büyük gelişme göstermiş ve sayıları bir hayli olan özel ritimlerimiz kullanılarak günümüze kadar gelmiştir... Vuruşlarının kıymetleri birbirine eşit veya eşit olmayan, fakat mutlaka muhtelif kuvvetli, yarı kuvvetli ve zayıf zamanların belli bir şekilde sıralanmasıyla meydana gelen belli kalıplar halindeki sayı veya vuruş gruplarına usul denir (Özkan, 2017, s. 606).

İki (Nim Sofyan) ve üç (Semai) zamanlı usuller basit usul olarak adlandırılır. Bunlar dışında kalan tüm usuller iki ve üç zamanlı usullerin kendi aralarında ya da birbirleriyle birleştirilmesinden türemiştir ve bu usullere bileşik (mürekkeb) usul denir.

İki zamanlı usulden on beş zamanlı usule kadar olan usullere küçük usuller; on altı zamanlı usul dahil olmak üzere daha büyük olan usullerin tümüne büyük usuller denir.

Türk musikisinde 2'den 120 zamanlıya kadar giden yetmişin üstünde değişik usûl (yani kalıp-ölçü) vardır. Sabit kalıplı usul kavramı gibi, 5-7-9-11-13-15 vs. tek zamanlı 'aksak' (ikiye bölünemeyen, dolayısıyla yürürken aksatan) ölçüler de batılların yüzyıllarca meçhulü olarak kalmıştır (Tanrıkorur, 1998, s. 45).

Problem Cümlesi

TRT Türk Halk Müziği repertuarına kayıtlı Giresun türkülerinin makam ve usul özellikleri nelerdir?

Alt Problemler

1. Giresun türkülerinin makamsal dağılımları nasıldır?
2. Giresun türkülerinin usul dağılımları nasıldır?

Araştırmanın Amacı

TRT Türk Halk Müziği repertuarında bulunan Karadeniz yöresi türkeleri içerisinde geniş bir repertuvara sahip olan Giresun türkülerinin

makam ve usul çeşitliliği bakımından incelenmesi önemlidir. Bu araştırmada TRT Türk Halk Müziği repertuarına kayıtlı Giresun türkülerinin makam ve usul özelliklerinin tespit edilmesi ve dağılımlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1. YÖNTEM

Araştırmada TRT THM repertuarına kayıtlı Giresun türkülerinin belirlenmesi için belgesel tarama tekniği kullanılmıştır. Belgesel tarama, var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir (Karasar, 2018, s. 229).

1.1. Evren ve Örneklem

TRT THM Repertuarına kayıtlı 4991 sözlü ve sözsüz eser bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise TRT THM repertuarında bulunan Giresun iline kayıtlı 64 sözlü eserden oluşmaktadır.

1.2. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Verilerin toplanması sürecinde belgesel tarama tekniği uygulanmıştır. TRT THM repertuarı taranarak Giresun iline kayıtlı 64 türkü tespit edilmiştir.

Araştırmada, Giresun türküleri makam ve usul özellikleri açısından incelenirken içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi yöntemi; belli bir metnin, kitabın, belgenin içeriğinde gizli kavram, ilke ve özellikleri anlama ve anlatma amacı ile yapılan bir taramadır (Karasar, 2018, s. 231).

2. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın alt problemleri kapsamında elde edilen bulgular tablo haline getirilerek yorumlanmıştır.

Birinci alt problem: “Giresun türkülerinin makamsal dağılımları nasıldır?”

Tablo 1: Türkülerin Makam Dağılımı

Makamlar	f	%
Buselik	1	1,6
Çargâh	4	6,3
Hicaz	14	21,9
Hicazkâr	2	3,1

Murat KARABULUT ve Batuhan TÜFEKÇİ
TRT Türk Halk Müziği Repertuarına Kayıtlı Giresun Türkülerinin Makam ve Usul Özellikleri Açısından İncelenmesi
Reviewing Of The Makam And Rhythm Of Giresun Folk Songs Registered To The Trt Turkish Folk Music Repertoire

Hüseyni	9	14,1
Hüzzam	1	1,6
Karcığar	10	15,6
Kürdi	2	3,1
Mahur	1	1,6
Nikriz	1	1,6
Rast	1	1,6
Segâh	4	6,3
Uşşak	13	20,3
Hicaz+Hüseyni	1	1,6
Toplam	64	100,0

Bulgular makamsal açıdan incelendiğinde türkülerin %1,6'sı Buselik, %6,3'ü Çargâh, %21,9'u Hicaz, %3,1'i Hicazkâr, %14,1'i Hüseyni, %1,6'sı Hüzzam, %15,6'sı Karcığar, %3,1'i Kürdi, %1,6'sı Mahur, %1,6'sı Nikriz, %1,6'sı Rast, %6,3'ü Segâh, %20,3'ü Uşşak makamlarında olduğu, %1,6'sının Hicaz ve Hüseyni makamlarını bir arada gösterdiği belirlenmiştir. Bu verilere göre Giresun türkülerinde en çok karşılaşılan makamlar sırasıyla Hicaz, Uşşak, Karcığar ve Hüseyni makamlarıdır. Bunun yanı sıra Çargâh, Segâh, Hicazkâr, Kürdi, Buselik, Hüzzam, Mahur, Nikriz ve Rast makamlarındaki türkülere daha az rastlanmaktadır.

İkinci alt problem: “Giresun türkülerinin usul dağılımları nasıldır?”

Tablo 2: Türkülerin Usul Dağılımı

Usuller	f	%
İki Zamanlı Usuller	4	6,3
Dört Zamanlı Usuller	11	17,2
Beş Zamanlı Usuller	4	6,3
Altı Zamanlı Usuller	1	1,6
Yedi Zamanlı Usuller	8	12,5
Dokuz Zamanlı Usuller	21	32,8
On Zamanlı Usuller	11	17,2
On İki Zamanlı Usuller	1	1,6
On Sekiz Zamanlı Usuller	2	3,1
Dört+Altı Zamanlı Usul	1	1,6

Toplam	64	100,0
--------	----	-------

Bulgular usul özellikleri açısından incelendiğinde türkülerin %6,3'ü iki zamanlı, %17,2'si dört zamanlı, %6,3'ü beş zamanlı, %1,6'sı altı zamanlı, %12,5'i yedi zamanlı, %32,8'i dokuz zamanlı, %17,2'si on zamanlı, %1,6'sı on iki zamanlı, %3,1'i on sekiz zamanlı, %1,6'sı dört ve altı zamanı bir arada gösteren usullerle notaya alınmış olduğu belirlenmiştir. Bu verilere göre Giresun türkülerinin en çok dokuz zamanlı usul ile notaya alındıkları görülmektedir. Dört zamanlı, yedi zamanlı, on zamanlı usullerle notaya alınan türkülerle sıkça karşılaşılmış; iki zamanlı, beş zamanlı, altı zamanlı, on iki zamanlı ve on sekiz zamanlı usullere sahip türkülere ise nadiren rastlanmıştır.

3. SONUÇLAR

Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde; 64 türkünün %71,9'unu Hicaz, Uşşak, Karcıgar ve Hüseyini makamlarına sahip türküler oluşturmaktadır. Karadeniz yöresi türkülerini incelendiğinde bu makamların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan türkülerde 13 farklı makam özelliği tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında Giresun türkülerinin makamsal açıdan zengin çeşitliliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türküler usulleri açısından incelendiğinde; 64 türkünün % 67,2'sini dört, dokuz ve on zamanlı usullere sahip türküler oluşturmaktadır. Ayrıca türkülerin %51,6'sı beş, yedi ve dokuz zamanlı aksayan usuller ile yazıldığı görülmektedir. Türkülerin büyük çoğunluğu bileşik (mürekkebe) usullerle notaya alınmışken, çok az bir kısmının basit usullerle notaya alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

4. ÖNERİLER

Türkülerin makamsal tespitine yönelik yapılacak olan araştırmaların müzik eğitime katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmacılar tarafından, ülkemizin farklı yörelerine ait türkülerinin incelenmesi ve analiz edilmesi önemlidir.

Ulusal değerlerimizden biri olan, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan Türk halk müziği üzerinde çalışmalar yapılmalı; Türk müziğinin yaşatılması adına gerekli bilincin oluşturulması sağlanmalıdır.

Karadeniz yöresinin kültür ve değerlerini anlatmak ve aktarmak adına, müzik eğitiminde bu yöreye ait türkülerin kullanımının yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılabilir.

Araştırmacılar tarafından, türkülerimizin saz ve söz icraları üzerine çalışmalar hazırlanabilir.

KAYNAKLAR

Murat KARABULUT ve Batuhan TÜFEKÇİ
TRT Türk Halk Müziği Repertuarına Kayıtlı Giresun Türkülerinin Makam ve Usul Özellikleri
Açısından İncelenmesi
Reviewing Of The Makam And Rhythm Of Giresun Folk Songs Registered To The Trt Turkish Folk
Music Repertoire

- Arel, H. S. (1968). Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri. İstanbul: Hüsnütabiât Matbaası.
- Emnalar, A. (1998). Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Giresun Valiliği. (t,y). Giresun Kültürü. <http://www.giresun.gov.tr/giresun-kulturu> adresinden erişilmiştir.
- Karasar, N. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. (2. Yazım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özkan, İ. H. (2017). Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri. (8. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sözer, V. (1986). Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tanrıkorur, C. (1998). Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.